

İlim ve Hayat
Ali AKPINAR*

KUR'ÂN'DA TİCARET

Yüce Allah (c.c), erişilmez kudretinin bir göstergesi olarak evrenin en değerli varlığı insanı yaratmış ve onu sınav için dünyaya gönderirken başıboş bırakmamıştır. Onunla iletişim kurmuş, onun dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak yollar göstermiştir. Bunun için ilk insanı ilk peygamber yapmış ve ona ilk kitabını (sayfalar) indirmiştir. Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Hâtemü'l-Enbiyâ'ya kadar hep peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Son kitabı Kur'ân ile insanlığın ufkunu bir kez daha aydınlatmıştır.

Allah kelamı Kur'ân, insana inmiştir, onun hayatını cennete çevirmek için gelmiştir. Bunun için de insanın diliyle, onun anlayabileceği cümlelerle inmiştir. Kur'ân'daki anlatımlar, tamamen insanın anlayabileceği özellik ve güzelliktedir. Zaten Kur'ân, insanlar tarafından anlaşılabilir diye kolaylaştırılmıştır. Önemli olan onu anlamaya niyet etmek ve onu anlamak için de çaba ve gayret göstermektir. Elbette doğru anlayabilmek için onu derinlemesine düşünmek gerekir. Çünkü Kur'ân, her söylem ve eyleminde sayısız hikmetler olan Yüce Allah'ın hikmetli kitabıdır.

Kur'ân'daki anlatımlar, insanın doğasında var olan eğilimleri de gözetmiştir. Yüce Allah, kullarına emir ve yasaklarını bildirirken, insanlara câzip gelecek, onları buyruklarını tutmaya yönlendirecek bir üslup kullanmış, bunun için benzetmeler yapmış, çarpıcı örnekler vermiştir. Zira Allah'ın muradı, kitabının doğru anlaşılması ve tamamen insanların hayrına/yararına olan buyruklarının yerine getirilmesidir. Yoksa O'nun murâdı, kullarını zora sokmak ve onların cehennem-

Yüce Allah'ın bütün emir ve yasakları, sırf O emrettiği için tutulmaya değerdir. Allah'a teslim oluşunu beyan eden Müslüman, O'nun bütün emirlerini yerine getirmeye çalışır. O emirlerdeki hikmetleri anlayıp göremese bile. Ancak Yüce Allah'ın bütün buyruklarında sayısız hikmetler vardır.

İşte Kur'ân'daki bu hikmetlerden biri de, insanın yatkın olduğu ve ona câzip gelen ticarî söylemleri kullanmasıdır. Evet,

“Kur'ân'da ticaret kavramı 9 kere geçer. Bunların çoğunda bu kavram dünyadaki karşılıklı rıza ile yapılan alışverişler ve bu alışverişlerin meşrû çerçevede olmasını belirleyen temel esaslar için kullanılmıştır.”

lik olmasına yol açmak değildir. Kullarına son derece düşkün olan Yüce Yaratıcı, onların cehennemlik olmasını arzu etmez. Ancak tüm uyarılara rağmen cehenneme yönelen kimseleri de cehenneminde cezalandırır.

Yüce Rabbimiz, emir ve yasaklarını bildirirken onların dünyevî ve uhrevî kazanımlarına da dikkat çeker. Bu, o emir ve yasakların insanlar tarafından tutulmasına yöneliktir. Ashında,

her insan maddî ticarete, kâr etmeye, kazanmaya meyillidir. Zarar etmeyi, iflâs etmeyi, kaybetmeyi hiç kimse istemez. Kur'ân bu kullanımlarında mânevî işleri maddî ticarete, mânevî kazanımları maddî kazanımlara, uhrevî kazanımları dünyadaki kârlara benzetir. Bunun için de dünya işleri için kullandığımız *alm, satım, kâr etme, kazanma, kaybetme, zarar etme, batma/ıflâs etme* gibi kavramlara yer verir.

Bu söylediklerimizi gösteren şu örnekler üzerinde duralım:

Ticaret Kavramı

Kur'ân'da ticaret kavramı 9 kere geçer. Bunların çoğunda bu kavram¹ dünyadaki karşılıklı rıza ile yapılan alışverişler ve bu alışverişlerin meşrû çerçevede olmasını belirleyen temel esaslar için kullanılmıştır. Sözelimi şu âyette dünya ticaretinin hayırlı amellere engel olmaması gereği üzerinde durulmuştur: *“Onları ne bir ticaret, ne de bir alışveriş Allah'ı anmaktan, namazı ikâme etmekten alıkoymaz..”*²

Şu âyetlerde ise âhîret kazanımını için mânevî anlamda kullanılmıştır:

*“İşte onlar, hidâyete karşılık dalâleti satın alanlardır. Ancak onların bu ticareti kazançlı olmamış ve kendileri de doğru yola girememişlerdir.”*³

*“Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarf edenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.”*⁴

*“Ey inananlar! Sizi, elemli bir azaptan kurtaracak bir ticareti size haber vereyim mi? Allah'a ve peygamberine iman edersiniz, Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilerseniz, işte bu sizin için çok daha hayırlıdır.”*⁵

Dikkat edilirse âyetlerde dünya hayatında yapılabile-

ler bir ticarete benzetiliyor. Karşılığında cennet yahu cehennem olan bir alım satım... İnsanlar, dünyada yapıp ettikleriyle ya cenneti kazanacaklar yahut cehennemlik olacaklardır. Sonu cennet olan ticaret en büyük kazanç, sonu cehennemlik olan ise en korkunç kayıptır.

İştirâ Kavramı

Takas etmek, satın almak anlamına gelen iştirânın kökünden olan kelimeler pek çok âyette⁶ geçer. Bunların bir kısmı dünyevî alışverişler için kullanılmıştır⁷, ancak çoğunda hidâyet-dalâlet, mağfîret-azâb, iman-küfür, âhîret-dünya birbirinin zıddı olan şeylerde kazançlı olacakları göstermek; Allah'ın âyetlerini dünyalıklarla değişenlerin durumunu anlatmak için kullanılmıştır. Söz konusu âyetlerin birinde şöyle buyrulur: *“Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını, cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşır, öldürürler ve öldürülürler...”*⁸

Dikkat edilirse âyette büyük bir ticaretten söz ediliyor. Bir alım satım, hem de karlı bir alışveriş. Öyle bir alışveriş ki, alıcı durumunda olan Yüce Allah, satıcı durumunda olan ise mü'minler. Aslında sahip olunanların asıl sahibi, alıcı durumunda olan Yüce Allah'ın bizzat kendisi. Ancak O, kullarına bahsettiği nimetleri onlardan satın almak istiyor. O'nun bu ticaret ilanına gönülden kulak veren mü'minler mallarını ve canlarını satışa çıkarıyorlar. Bunun kaza-

nımı, karşılığı ise cennettir, işte gerçek anlamda kazanç budur.

Bey' Kavramı

Satın alma, alışveriş anlamına gelen *bey'* kavramı da Kur'ân'da 8 kere⁹ geçmektedir. Bu âyetlerde kavram, hiçbir alışverişin olmadığı kıyamet günü bahsedilirken kullanıldığı gibi, dünyevî alışverişler için de kullanılmıştır.

*“Ey iman edenler! Kendisinde artık hiçbir alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zâlimlerdir.”*¹⁰

Ticaret ve alışverişle ilgili bu temel kavramların yanında, yine aynı konuyla ilgili kâr, kazanma, zarar etme, kaybetme ile ilgili kavramlar da kullanılmıştır. Şöyle ki:

Kazanma ile İlgili Kavramlar

Kazanmak anlamına gelen *rabiha*¹¹ ve *fâze*¹² kökü Allah ve Peygamberine itaat ederek cenneti kazananlar anlatılırken kullanılmıştır. Nitekim bir sahâbî şehid olurken aynı kökü kullanarak şöyle haykırıyordu: *“Füz-tü billâhi”* (Kazandım vallahi!)

Yine bu meyanda Kur'ân'da, mânevî kazanım için *bâra*¹³ kökü kullanılmıştır. Aynı kökten cennete, kazanım yurdu anlamına *Dâru'l-Bevâr*¹⁴ denmiştir.

Kaybetme ile İlgili Kavramlar

Pek çok âyette zarar etme, kaybetme anlamına *hasira*¹⁵ kökü kullanılmıştır. Bu kullanımlarda “*şeytana uyup kaybetme*” ve “*âhireti ve Allah’ın âyetlerini yalanlayarak kaybetme*” anlamı öne çıkmıştır. Buna göre inkârcı, fesatçı, şeytana uyan sapkın kimseler dünya ve âhirette apaçık bir zarar ziyan içerisindedirler. “*Allah’a bir ucundan ibadet eden kimse, dünyasını da, âhiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık zıyanın ta kendisidir.*”¹⁶ “*Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsrân olmuştur.*”¹⁷

Bir âyette de ticaretle kaybetme anlamına *kesâd* kelimesi kullanılmıştır.¹⁸

Türkçemizde kullandığımız *iflâs* kökü hadislerde kullanıl-

mışsa da Kur’ân’da geçmez. Meşhur bir hadiste peygamberimiz, “*gerçek müflisin dünyada borç batağına batmış olan kimse değil; kul hakları ile Allah’ın huzuruna çıkan ve sevapları üzerindeki kul haklarını ödemeye yetmeyen, sonuçta borçlu olduğu kimsenin günahlarını da yüklenip cehenneme düşen kimse*”¹⁹ olduğunu bildirmiştir.

Özetleyecek olursak: Yüce Allah, insanlar doğru ve kolay anlaşılar diye, kullarının diliyle mesajını indirmiştir. Onlara kendi hayatlarının içerisinden çarpıcı örnekler veriyor. Soyut olan şeyleri somutlaştırarak anlatıyor. Yarattığı insanı, bütün yönleriyle çok iyi bildiği için, onların eğilim ve zaaflarına göre onlara sesleniyor, böylece konuyu daha câzip ve etkili bir üslupla anlatıyor. Kullara düşen ise, bu mesajları doğru okuyup gereklerini yapmaktır.

Davetçiler de Kur’ân’ın bu üslubundan çokça faydalanmalı, muhataplarına emrettikleri iyi/güzel şeylerin dünya ve âhiret kazanımlarını; sakındırdıkları kötü/çirkin şeylerin de dünya-âhiret zararlarını anlatarak davetlerini daha etkin hale getirmelidirler.

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 Bkz. 2 /Bakara, 282; 4/ Nisâ, 29; 9 Tevbe 24.; 24/ Nür, 37; 62/ Cumua, 11.
- 2 24 /Nür, 37.
- 3 2 /Bakara, 16.
- 4 35 /Fâtır, 29.
- 5 61 /Saff, 10-11.
- 6 Bkz. 2 /Bakara, 16, 41, 79, 86, 90, 102, 174, 175, 207...
- 7 5 /Mâide, 106; 12/ Yûsuf, 20, 21.
- 8 9 /Tevbe, 111.
- 9 Bkz. 2 /Bakara, 254, 275; 9/ Tevbe, 11; 14 /İbrâhîm, 31; 24 /Nür, 37; 62 /Cumua, 9.
- 10 2 /Bakara, 254.
- 11 2 /Bakara, 16.
- 12 Bkz. 3 /Âlu İmrân, 185; 4/ Nisâ, 73; 33/ Ahzâb, 71....
- 13 25/ Furkân, 18, 35/ Fâtır, 29, 10; 48 /Fetih, 12.
- 14 14/ İbrâhîm, 28.
- 15 Bkz. 4/ Nisâ, 119; 6/ En’âm, 12, 20, 31, 140; 10/ Yûnus, 45...
- 16 22/ Hac, 11.
- 17 65 /Talâk, 9.
- 18 9 /Tevbe, 24.
- 19 Müslim, Birr, Hadis. No:59.